

Over de wenselijkheid om iedere pagina te paraferen, deel twee

Bb 2019/41

In Bb 2017/71 berichtte ik over een uitspraak van het Gerechtshof Den Haag van 21 februari 2017². De rechtsvraag die in dit arrest centraal stond, was of een uit meerdere pagina's bestaand geschrift dat enkel op de laatste pagina is ondertekend, kan kwalificeren als een akte in de zin van art. 156 lid 1 Rv. en daarmee dwingende bewijskracht heeft (behoudens tegenbewijs). Dat gold, volgens het hof, wel voor de laatste pagina (die immers ondertekend was) maar niet voor de voorafgaande, niet ondertekende pagina's. Inmiddels heeft de Hoge Raad, op 19 april 2019³ het betreffende arrest van het Hof Den Haag gecasseerd en komt tot een ander oordeel.

1. De feiten

In de procedure die onderwerp vormde van het hier besproken arrest van het Gerechtshof Den Haag ging het over de echtheid van een onderhandse leningsakte. Egelinck B.V. ('Egelinck') had aan de appellante in deze procedure (die ik hierna kortheidshalve als koper zal aanduiden) een appartementsrecht verkocht. Volgens de akte van levering bedroeg de koopprijs € 416.000,00. Daarvan was een bedrag van € 200.000,00 door koper uit eigen middelen voldaan aan Egelinck en het restant bedrag groot € 216.000,00 werd uit een door Egelinck aan koper verstrekte (hypothecaire) lening geleend. In februari 2014 werd de door Egelinck aan koper verstrekte lening volledig afgelost, waarna de hypotheek werd doorgehaald.

Egelinck stelde echter dat met koper was afgesproken dat koper voor het appartementsrecht naast de koopsom van € 416.000,00, zoals deze bleek uit de notariële akte, ook nog een additioneel bedrag van € 150.000,00 zou betalen. Dit bedrag zou eveneens (naast de hiervoor genoemde hypothecaire lening van € 216.000,00) door Egelinck aan koper worden geleend. Genoemd bedrag van € 150.000,00 was naar het oordeel van Egelinck ook opeisbaar en daarop maakte Egelinck in een juridische procedure dan ook aanspraak.

Dat deed Egelinck onder verwijzing naar een door hem in het geding gebrachte overeenkomst van geldlening, waarbij hij wees op de handtekeningen, op de tweede pagina daarvan, van partijen. Egelinck nam het standpunt in dat het hier ging om een onderhandse akte in de zin van artikel 156 Rv en dat hetgeen in die akte is bepaald, voor waar moet worden aangenomen op grond van artikel 157 Rv. Koper was een andere mening toegedaan. Hij erkende weliswaar dat de handtekeningen op de tweede pagina echt zijn, maar dat deze eertijds geplaatst zijn op een leeg handtekeningenblad

dat behoorde bij een conceptkoopovereenkomst waarover partijen eertijds met elkaar in gesprek waren. Egelinck had, aldus koper, hieraan later de eerste pagina en de tekst op de tweede pagina toegevoegd. Volgens die tekst was koper nog € 150.000,00 verschuldigd uit hoofde van geldlening aan Egelinck, maar dat is dus, volgens koper, niet waar.

De rechtbank volgt Egelinck in zijn redenering met referentie aan de artikelen 156 en 157 Rv, maar het hof oordeelt anders.

Het hof overweegt dat uit het woord 'ondertekende' blijkt en zoals bijvoorbeeld ook tot uitdrukking is gebracht in de memorie van toelichting op het Regeringsontwerp (1969) voor het nieuwe, op 1 april 1988 in werking getreden bewijsrecht, als akte in de zin van de wet gekwalificeerd moet worden hetgeen *boven* de handtekening staat. Niet gezegd kan worden, aldus het hof, dat de eerste pagina van de door Egelinck aangemerkte overeenkomst van geldlening, waarop geen enkele handtekening is geplaatst 'boven' de handtekeningen op de tweede pagina staat. Het is van belang, aldus nog steeds het hof, dat het te makkelijk tot misbruik zou kunnen leiden wanneer teksten op pagina's die door een partij worden gepresenteerd als voorafgaand aan de pagina met de handtekening, zouden worden beschouwd als te zijn geplaatst 'boven' die handtekening. Derhalve kan de eerste pagina van het door Egelinck als overeenkomst van geldlening aangemerkte document niet als 'akte' in de zin van art. 156 lid 1 Rv. worden aangemerkt.

2. Het oordeel van de Hoge Raad

De Hoge Raad ziet dit anders. De Hoge Raad overweegt (r.o. 3.4.2):

"Art. 156 lid 1 Rv. bepaalt dat akten ondertekende geschriften zijn die bestemd zijn om tot bewijs te dienen. Voor onderhandse akten gelden geen andere wettelijke vereisten dan uit de tekst van deze bepaling voortvloeien, te weten dat het moet gaan om een geschrift dat is ondertekend en dat is bestemd om tot bewijs te dienen. Art. 156 lid 1 Rv. ziet ook op een meer bladzijden tellend stuk dat uitsluitend aan het slot daarvan is ondertekend. Een dergelijk stuk levert derhalve een onderhandse akte op alsook voor het overige aan de zojuist genoemde eisen van art. 156 lid 1 Rv. is voldaan. Hieruit volgt dat het hof is uitgegaan van een te beperkte opvatting van het begrip 'akte'. Nu vaststaat dat de handtekening van [verweerder] op de tweede bladzijde van het door Egelinck overgelegde geschrift staat, en dat de tekst van dat geschrift dient tot bewijs, is sprake van een akte in de zin van art. 156 lid 1 Rv."

De Hoge Raad voegt daar nog aan toe 'dat als de echtheid van de onderhandse akte wordt betwist, dat wil zeggen als

¹ Marcel Ruysvoorn is advocaat bij Van Benthem & Keulen B.V. te Utrecht.

² Gerechtshof Den Haag 21 februari 2017, ECLI:NL:GHDHA:2017:382.

³ HR 19 april 2019, ECLI:NL:HR:2019:641.

wordt betwist dat het stuk dat als akte wordt gepresenteerd, overeenkomt met het stuk dat is ondertekend, uit art. 150 Rv. volgt dat degene die zich op de valsheid beroept, als hoofdregel de bewijslast ter zake heeft (HR 15 januari 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC0827, *Nj* 1993/179). In dit geval rust de bewijslast van de valsheid van de akte dus in beginsel op [verweerder], anders dan het hof tot uitgangspunt heeft genomen.

3. Misbruik

Hoewel de eerlijkheid mij gebiedt te zeggen dat de onderbouwing van het hof om tot zijn (door de Hoge Raad vernietigde) oordeel te komen mij wat gekunsteld voorkomt ('*ondertekening*' betekent enkel onderaan de pagina die als akte in de zin van art. 156 lid 1 Rv. kan kwalificeren), valt voor de beweegredenen van het hof om tot deze uitkomst te komen wel iets te zeggen; wanneer ik met u een meer pagina's tellende overeenkomst heb gesloten, die u enkel op de laatste pagina heeft ondertekend en vervolgens vervang ik stiekem één van de eerdere pagina's door een pagina met een tekst die mij beter uitkomt, vond het hof de conclusie die erop neerkomt dat op u vervolgens de bewijslast rust om aan te tonen dat ik stiekem een pagina heb vervangen, onwenselijk. Hoe prijzenswaardig de gedachtegang van het hof op dit punt wellicht voor de praktijk ook zijn moge, zij staat op gespannen voet met de wet en de parlementaire geschiedenis daarop. De Hoge Raad heeft dat onderkend en de gedachtegang van het hof gecorrigeerd, evenals de uitkomst; in het door mij genoemde voorbeeld rust inderdaad de bewijslast op u om aan te tonen dat ik stiekem één van de voorafgaande, niet ondertekende pagina's heb aangepast. De Hoge Raad is zich echter ook van het hier genoemde spanningsveld bewust en merkt te dien aanzien, in r.o. 3.4.4 op:

“Opmerking verdient echter nog het volgende. Zoals in het arrest van 15 januari 1993 onder meer is beslist, kan de rechter op grond van vaststaande feiten, zoals onverklaard gebleven onregelmatigheden in de tekst van de onderhandse akte, of op grond van de onwaarschijnlijkheid van de stellingen van degene die de akte inroep, met betrekking tot de totstandkoming van de tekst tot het oordeel komen dat, behoudens tegenbewijs, moet worden aangenomen dat die tekst geheel of ten dele later boven de handtekening is geplaatst. In HR 14 januari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA278, is hieraan toegevoegd dat de rechter daarbij alle omstandigheden mag betrekken die hij in dit verband mag belang acht. Hij is daarbij dus niet beperkt tot omstandigheden of stellingen die de totstandkoming van de tekst betreffen. Naar de bedoeling van de wetgever heeft de rechter, ook als het gaat om de beoordeling van de echtheid van een onderhandse akte, een grote vrijheid bij de waardering van het bewijs (...).”

4. Het belang voor de praktijk

In mijn bijdrage uit 2017 merkte ik op dat de portee van de uitspraak van het hof was dat indien men er zeker van wil zijn dat alle pagina's die behoren tot een meer pagina's tellend contract kwalificeren als akten in de zin van art. 156 Rv., iedere pagina onderaan (lees: onder de daarop weergegeven tekst) dient te worden ondertekend of geparafeerd (een handtekening heeft immers dezelfde kracht als een paraaf, mits maar herleidbaar tot een individueel bepaalbaar persoon).

Inmiddels is duidelijk dat dit niet strikt noodzakelijk is om een meer pagina's tellend contract dat enkel op de laatste pagina is ondertekend, als akte in de zin van art. 156 Rv. te laten kwalificeren, maar dat neemt uiteraard niet weg dat het aanbevelenswaardig blijft om iedere pagina van een meer pagina's tellend contract daadwerkelijk te laten parafieren (of ondertekenen), al was het maar om de discussie zoals die ten grondslag lag aan de hier behandelde uitspraken vóór te zijn.